

ISSN 1339-7915

VISEGRAD JOURNAL ON HUMAN RIGHTS

Nº1 2019

Адвокати в соціальних мережах. Етико-деонтологічний аспект

Lawyers in a social networks. The ethical-deontological aspects

Ярослава Фляжнікова

Ключові слова:

адвокат, етична проблема, етика, соціальні мережі, Фейсбук, ФБ-пости, онлайн-комунікація.

Key words:

lawyer, ethical problem, ethics, social networks, Facebook, FB-posts, online communication.

Постановка проблеми. Кожна людина має невід'ємне право без будь-яких перешкод висловлювати свої погляди. Така можливість передбачає зокрема й свободу шукати, одержувати та поширювати інформацію на свій вибір. Проте користування цим правом пов'язане з певними обмеженнями, які накладають особливі обов'язки та відповідальність. В умовах глобалізації суспільства соціальні мережі як нова віртуальна реальність ХХІ століття є невід'ємним фактором не лише людського, але й професійного спілкування. Тобто в соціальних мережах створюється певна група людей, яка об'єднана спільною професією. Серед адвокатської спільноти соціальні мережі набувають неабиякої актуальності. Ураховуючи загальнолюдські суспільні цінності, користуючись у своїй діяльності соціальними мережами, адвокат зобов'язаний дотримуватися деонтологічних вимог і правил.

Стан дослідження проблеми. Окремі аспекти проблематики адвокатської етики були предметом розгляду зарубіжних і вітчизняних науковців, а також представників адвокатської спільноти: Бакаянкової Н., Барщевського М., Бігуна В., Гребенькова Г., Фіолевського Д., Семенюка І., Спасова М., Шевчука О., Яновської О. та ін. Але етична проблема поведінки адвокатів у соціальних мережах досліджена недостатньо, що й зумовило актуальність теми дослідження.

Метою статті є дослідження питань права людини на свободу слова й обмеження цього права під час здійснення нею професійної адвокатської діяльності при спілкуванні в соціальних мережах, з'ясування етико-деонтологічних аспектів поведінки адвоката в соціальних мережах і їх доцільність.

Виклад основного матеріалу. В умовах інформатизації суспільства ми рано чи пізно стаємо його частиною. Не виняток із цього – адвокатська діяльність та її етичний складник. Адвокатська етика в соціальних мережах є сучасним феноменом, який потребує уваги з боку науковців, оскільки соціальні мережі стали для адвокатів не лише особистим осередком для спілкування, а й публічним просторовим засобом комунікації.

Адвокатська спільнота повинна правильно реагувати на нові виклики онлайн-комунікацій, переосмислити новітні зміни традиційних засобів зв'язку з людиною, громадськістю, урешті решт – один з одним на такі засоби зв'язку, як Skype, Viber, Telegram Messenger, WhatsApp, TeamViewer та ін. Соціальні мережі й Інтернет-ресурси використовуються не лише для обміну даними чи швидкими повідомленнями та передавання відомостей правового характеру, але й для перемовин через захищений канал зв'язку (Skype) у відео- й аудіоконференціях, наприклад, під час проведення судових засідань, для допиту потерпілих, підозрюваних, обвинувачених, свідків тощо. За допомогою вільно поширюваних браузерів мережа Інтернет дає можливість збирати й аналізувати відкриті дані про клієнтів чи осіб, які беруть участь у судових справах. Спеціальні можливості передбачені для користувачів спеціалізованих Інтернет-ресурсів, наприклад, для подання звітності тощо.

Соціальні мережі – це структура, що складається з інтерактивних веб-сайтів, які являють собою автоматизоване соціальне середовище, що дає можливість спілкуватися, об'єднуватися за спільними інтересами¹. Популярністю серед адвокатів здебільшого користується Фейсбук, який є зручною формою спілкування, обміну не-

¹ Кумпаненко Н. Соціальні мережі як засіб формування громадянського суспільства / Н. Кумпаненко // Нові вектори розвитку демократії та інститутів держави і права : Матеріали юридичної науково-практичної інтернет-конференції, м. Київ, 10.12.2015 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.legalactivity.com.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=1149%3A101215-21&catid=138%3A4-1215&Itemid=170&lang=ru.

обхідною інформацією з колегами, клієнтами, друзями чи просто знайомими. Активно використовує Фейсбук і Національна асоціація адвокатів України (далі – НААУ), проводячи навчальні заходи в режимі онлайн-конференцій. Комітети НААУ мають окремі сторінки, через які оперативно інформують про свою активність, проводять обговорення, знаходять нових партнерів для реалізації чергових звершень.

Зазвичай у Фейсбуці адвокати висвітлюють події, що пов'язані з розглядом резонансних судових справ або судовою практикою. Але окремі аспекти діяльності адвоката в соціальних мережах можуть впливати на масову свідомість щодо прихильності чи неприхильності до певних питань або окремих осіб, здійснювати формування суспільної думки, цінностей, стандартів адвокатської діяльності, популяризувати ті чи інші ідеї серед громадськості.

Необхідно зауважити, що інколи в офіційних акаунтах окремих адвокатів з'являються публікації або коментарі, що порушують правила етичної поведінки не лише в соціальних мережах, але й у спілкуванні між собою. Відзначимо, що трапляються випадки, коли суперечки між професіоналами перетворюються в міжособистісні конфлікти, де з'являється забагато зайвих слів і емоцій. Інколи Фейсбук-пости (далі – ФБ-пости) стають засобом для заподіяння шкоди діловій і професійній репутації адвоката – опонента в судовій справі. Власне, доволі часто в практичній реалізації інформативного посту можна натрапити на некоректні звинувачення й маніпуляції.

Використовуючи соціальні мережі, адвокатам насамперед необхідно дотримуватись вимог моральності – найважливішого компонента особистості. Міра суб'єктивної свободи особистості визначається її моральним імперативом і є показником ступеня її розвиненості. Будь-які засоби й методи повинні бути насамперед моральними, особливо в адвокатській діяльності, стосовно якої можна стверджувати, що вона пронизана мораллю. У ній зливаються правові й моральні засади, оскільки мораль і право нерозривно пов'язані. По суті право та мораль є головними регуляторами людської поведінки. Під час здійснення професійної діяльності адвокат повинен керуватися передусім етичними принципами, бути морально стійким, і це допомагатиме робити правильний вибір у складних ситуаціях.

Нерідко трапляється так, що адвокати нехтують принципом конфіденційності відносин із клієнтом і публікують пости, які певним чином висвітлюють проблему, із якою людина звернулася за правовою допомогою або консультацією.

Можливість довіряти адвокату – необхідний елемент у відносинах між адвокатом і його клієнтом, колегами й судом. Якщо адвокат нечесний, він не зробить нічого корисного для клієнта, а його репутація в професійному колі буде зруйнована, і запобігти цьому не зможуть навіть професійна компетентність і добросовісність у виконанні обов'язків. Із самого початку спілкування з клієнтом адвокат повинен чітко усвідомити, що порушення етичних норм є неприпустимим порушенням відповідно до Закону України «Про адвокатуру й адвокатську діяльність».

Ураховуючи розвиток соціальних мереж на сучасному етапі, проблема етики в адвокатській діяльності подала ще гостріше, оскільки необмежена свобода та відсутність цензури часто сприяють прояву не найкращих людських рис.

Саме Фейсбук як соціальна мережа став важливим інструментом для отримання необхідної інформації під час дослідження поведінки адвокатів у соціальних мережах. Так, на думку адвоката В. Колодницького, Фейсбук – досить знеособлений ресурс, що дає кожній людині право висловлювати свою думку в будь-якій формі й прояві, однак урегулювати поведінку в соцмережах неможливо в принципі з огляду на неможливість достовірно ідентифікувати власника сторінки. Проте поведінка адвоката нічим не відрізняється від поведінки звичайної людини, яка має право висловлювати свою думку в будь-якій формі, оскільки свобода слова є однією з найважливіших громадянських свобод².

Дійсно, право людини на свободу слова закріплене на міжнародному та національному рівнях. Проте не слід відкидати норми про обмеження цього права, принаймні з двох причин: по-перше, у передбачених законом випадках, а по-друге, з огляду на захист репутації адвокатської професії та підтримання її авторитету, передбаченого Правилами адвокатської етики.

Так, ст. 19 Міжнародного пакту про громадянські й політичні права проголошує, що кожна людина має право на вільне вираження свого погляду, яке включає свободу шукати, одержувати й поширювати будь-яку

² Акаунт В'ячеслава Колодницького на Facebook [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.facebook.com/advokat.kolodnitskiy>.

інформацію й ідеї, незалежно від державних кордонів, усно, письмово, за допомогою друку або художніх форм вираження чи іншими способами на свій вибір. Однак воно може бути пов'язане з певними обмеженнями, які мають установлюватися законом і бути необхідними для поважання прав і репутації інших осіб і для охорони державної безпеки, громадського порядку, здоров'я чи моральності населення³.

Ст. 34 Конституції України проголошено, що кожному гарантується право на свободу думки й слова, на вільне вираження своїх поглядів і переконань. Здійснення цих прав може бути обмежене законом в інтересах національної безпеки, територіальної цілісності або громадського порядку з метою запобігання заворушенням чи злочинам, для охорони здоров'я населення, для захисту репутації або прав інших людей, для запобігання розголошенню інформації, одержаної конфіденційно, або для підтримання авторитету й неупередженості правосуддя⁴.

Не відкидаючи важливість права людини на свободу слова, слід констатувати, що право на свободу слова в соціальних мережах залишається не регламентованим. У чому ж полягає необхідність і важливість законодавчого врегулювання цього питання в аспекті адвокатської діяльності? Наприклад, адвокат О. Шевчук⁵ із цього приводу зазначив, що в соціальних мережах неодноразово відкрито принижується честь і гідність не лише окремих адвокатів, а й діяльності української адвокатури загалом. При цьому допускається варіант, що такі публікації в соціальних мережах поширюються не просто учасником мережі, а учасником під чужим іменем діючого адвоката, або й учасником-адвокатом, але під чужим іменем адвоката. Сьогодні будь-яка особа може створити ФБ-акаунт під вигаданим ім'ям. Це може прослідковуватися й у разі реєстрації фейкового профілю із застосуванням імені реального адвоката чи адвокатської спільноти. У результаті – утрата довіри до правдивості акаунта в онлайн-комунікаціях, а як наслідок – приниження статусу не лише окремого адвоката, але й адвокатури загалом.

Прикладом урегулювання поведінки адвоката в соціальних мережах є Рекомендації для адвокатів щодо поведінки в соціальних мережах відповідно до встановлених етичних норм і правил (SOCIAL MEDIA ETHICS GUIDELINES)⁶, прийняті 9.06.2015 р. Асоціацією адвокатів Нью-Йорка. Вважаємо, що подібний досвід можна запозичити й адвокатам України.

Також слід погодитися з пропозицією О. Шевчука щодо включення до відомостей про адвоката, унесених до Єдиного реєстру адвокатів України, додаткової графі щодо персональної сторінки адвоката в соціальних мережах⁷. Адже немає належним чином підтверджених даних про адвоката – немає відповідальності. А за цим базовим положенням дійсно можна притягти адвоката до відповідальності навіть за його неетичні ФБ-пости.

Вважаємо, що перелік соціальних мереж, у яких адвокат мав би право реєструватися, має бути затверджений адвокатською спільнотою. Звичайно, тут не йдеться про обмеження невід'ємних прав людини, а лише акцентується увага на професійній діяльності саме адвоката.

До того ж згідно зі ст. 17 Закону України «Про адвокатуру й адвокатську діяльність» обов'язком Ради адвокатів України є забезпечення ведення Єдиного реєстру адвокатів України (далі – ЕРАУ) із метою збирання, зберігання, обліку та надання достовірної інформації про чисельність і персональний склад адвокатів України⁸. А відомості щодо онлайн-комунікацій не регламентовані. Проте за стрімкого розвитку цивілізованого світу ми все частіше користуємося месенджерами у ФБ-акаунтах, відправляючи офіційні документи чи звичайні файли, які містять відомості, що мають значення для справи. Така форма обміну інформацією є досить зручною, оскільки можна навіть побачити, що повідомлення вже переглянуто. Окрім того, унесення додаткових відомостей в ЕРАУ не потребує додаткових витрат, натомість клієнту буде забезпечена гарантія ідентифікації адвоката в

³ Міжнародний пакт про громадянські і політичні права від 16.12.1966 р. // Верховна Рада України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_043.

⁴ Конституція України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР станом на 30.09.2016 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.

⁵ Правдін І. Олексій Шевчук: потрібно запроваджувати фейсбук-ідентифікацію адвокатів / І. Правдін // Вектор Ньюс «НОВИНИ», Політика та право від 11.12.2016 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.vectornews.net/news/politics/21456-oleksy-shevchuk-potrбно-zaprovadzhuvati-feysbuk-dentifikacyu-advokaty.html>.

⁶ Social media ethics guidelines of the commercial and federal litigation section of the New York state bar association, updated June 9, 2015 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.nysba.org/socialmediaguidelines/>.

⁷ Правдін І. Олексій Шевчук: потрібно запроваджувати фейсбук-ідентифікацію адвокатів / І. Правдін // Вектор Ньюс «НОВИНИ», Політика та право від 11.12.2016 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.vectornews.net/news/politics/21456-oleksy-shevchuk-potrбно-zaprovadzhuvati-feysbuk-dentifikacyu-advokaty.html>.

⁸ Про адвокатуру й адвокатську діяльність : Закон України від 05.07.2012 р. № 5076-VI станом на 5.01.2017 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2013. – № 27. – Ст. 282.

ціальних мережах, а адвокати будуть поважати один одного в Інтернет-просторі⁹. Крім цього, з метою своєчасного реагування на порушення правил користування соціальним ресурсом адміністраторам сайтів необхідно постійно здійснювати ретельний моніторинг наданої до соціальної мережі інформації.

Нові економічні відносини та зміни в законодавстві не завжди відповідають почуттю справедливості, яке є визначальним, базовим для становлення моральної культури. Для окремо взятих адвокатів отримання прибутку стало основною мотивацією діяльності, і це штовхає їх на досягнення цілей усіма засобами. Можливо, у зв'язку із цим погляд на адвокатуру в суспільстві набув нових відтінків.

Як справедливо зазначає О. Яновська, у цій сфері соціальної життєдіяльності багато залежить від адвокатів, які повинні показувати приклад виконання моральних і правових норм. Саме тому професіоналізм адвоката має ґрунтуватися на гуманістичних орієнтирах, морально-етичних засадах, на справжній інтелігентності, яку тлумачать не як диплом про вищу освіту, а як оволодіння гуманітарною культурою, як уміння мислити, співпереживати, етично осмислювати перебіг подій, щоб не лише розуміти їх, а й визначити своє практичне до них ставлення¹⁰.

Для обміну думками та професійним досвідом юристам доцільно було б створювати спеціальні правничі соціальні мережі. Проаналізувавши наявні соціальні спільноти у Фейсбуці, можемо зауважити, що цікавими, на наш погляд, виявилися такі: спілка «Адвокат майбутнього», де публікуються ФБ-пости щодо проведення різноманітних тренінгів, конференцій, круглих столів в окремих містах України; проект міжнародної технічної допомоги «Доступна і якісна правова допомога в Україні», метою якого є покращення рівного доступу до правосуддя для населення України (особливо для представників вразливих верств) шляхом підтримки впровадження системи безоплатної правової допомоги та підвищення рівня обізнаності населення щодо прав на отримання безоплатної правової допомоги; Всеукраїнська громадська організація «Асоціація правників України» («Ukrainian Bar Association») – Facebook-представництво Асоціації правників України, де розглядаються зміни до процесуальних кодексів, гострі порушення прав адвокатів, щорічні юридичні форуми, інші необхідні питання для адвокатської діяльності¹¹.

Важливо зазначити, що соціальні спільноти необхідні не лише для діяльності правників, але й повинні бути доступні кожному пересічному користувачу. Тоді суспільство отримає можливість підвищити правову грамотність населення, молодий правник – можливість розвиватися, а досвідчений правник – удосконалити свій рівень.

Нині групи адвокатів у соціальних мережах далекі від того, щоб по-справжньому згуртувати професійну спільноту. Правничі спільноти й профілі, що існують в українському сегменті «ВКонтакте», Facebook, LiveJournal, Twitter, неоднаково популярні в кожній із цих соціальних мереж, що залежить від кількісної аудиторії кожної з них та її інтересів, а також від функціоналу й спрямованості ресурсів. Тож в Україні по-справжньому якісних юридичних профілів у соцмережах дуже мало. Особи, які їх ведуть, явно економлять на SMM-фахівцях, покладаючись на власні трудові ресурси та не вдаючись до професійної розкрутки й високоякісного наповнення цих сторінок.

На нашу думку, пріоритетними напрямками розвитку соціальних мереж для адвокатів і правників у цілому можна вважати нестандартні форми подання якісної інформації з актуальних питань; аналіз діяльності конкретної галузі права й спільний пошук найбільш ефективного результату; створення блогів консультантів за сферами судових юрисдикцій; збільшення частки досвідчених, авторитетних юристів серед користувачів мереж тощо. У майбутньому соціальна мережа адвокатів має стати професійним веб-майданчиком правників для фахового обговорення нагальних проблем професії з дотриманням поваги до свободи слова та правил етичної поведінки.

Висновки. В українському законодавстві відсутні норми щодо правил адвокатської етики в соціальних мережах. Необхідність прийняття Правил адвокатської етики в соціальних мережах зумовлена важливістю

⁹ Правдін І. Олексій Шевчук: потрібно запроваджувати фейсбук-ідентифікацію адвокатів / І. Правдін // Вектор Ньюз «НОВИНИ», Політика та право від 11.12.2016 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.vectornews.net/news/politics/21456-oleksy-shevchuk-potrbno-zaprovadzhuvati-feysbuk-dentifikacyu-advokatv.html>.

¹⁰ Яновська О. Співвідношення мети й засобів як етична проблема адвокатської діяльності / О. Яновська // Юридична газета. – 2017. – № 12 (562). – 14 бер. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://tomorrowlawyer.org/spivvidnoshenya-meti-ta-zasobiv-yak-eti/>.

¹¹ Вишневецький І. Професійно й неформально : групи юристів у соціальних мережах наразі далекі від того, щоб по-справжньому згуртувати професійну спільноту / І. Вишневецький // Український юрист. – 2012. – Вип. 7–8 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://jurist.ua/?article/195>.

захисту осіб, права яких порушуються адвокатом, а також важливістю забезпечення захисту адвоката від недобросовісних осіб, які бажають втрутитись у його професійну адвокатську діяльність. До вирішення цього питання на законодавчому рівні адвокати, користуючись соціальними мережами, зобов'язані дотримуватися моральних принципів спілкування та бути обачними при роботі з інформацією, яка буде оприлюднена.

Анотація

У статті розглянуті питання права на свободу слова людини й обмеження цього права під час здійснення нею професійної адвокатської діяльності шляхом спілкування в соціальних мережах, висвітлені позиції представників адвокатської спільноти щодо етичної поведінки адвоката в соціальних мережах, надані пропозиції щодо врегулювання поведінки адвоката в соціальних мережах з урахуванням зарубіжного досвіду.

Summary

The article considers the problem issues of right to freedom of speech and limitation this right in the exercise of her professional advocacy in communicating at social networks, highlighted positions of advocacy community about advocate ethical behavior in social networks, taking into account international experience provided proposals for the settlement of advocate behavior in social networks.

Використана література:

1. Вишневський І. Професійно й неформально: групи юристів у соціальних мережах наразі далекі від того, щоб по-справжньому згуртувати професійну спільноту / І. Вишневський // Український юрист. – 2012. – Вип. 7–8 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://jurist.ua/?article/195>.
2. Акаунт В'ячеслава Колодницького на Facebook [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.facebook.com/advokat.kolodnitskiy>.
3. Конституція України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР станом на 30.09.2016 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
4. Кумпаненко Н. Соціальні мережі як засіб формування громадянського суспільства / Н. Кумпаненко // Нові вектори розвитку демократії та інститутів держави і права : Матеріали юридичної науково-практичної інтернет-конференції, м. Київ, 10.12.2015 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.legalactivity.com.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=1149%3A101215-21&catid=138%3A4-1215&Itemid=170&lang=ru.
5. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права від 16.12.1966 р. // Верховна Рада України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_043.
6. Правдін І. Олексій Шевчук: потрібно запроваджувати фейсбук-ідентифікацію адвокатів / І. Правдін // Вектор Ньюз «НОВИНИ», Політика та право від 11.12.2016 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.vectornews.net/news/politics/21456-oleksy-shevchuk-potrbno-zaprovadzhuvati-feysbuk-dentifikacyu-advokatv.html>.
7. Про адвокатуру й адвокатську діяльність : Закон України від 05.07.2012 р. № 5076-VI станом на 5.01.2017 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2013. – № 27. – Ст. 282.
8. Яновська О. Співвідношення мети й засобів як етична проблема адвокатської діяльності / О. Яновська // Юридична газета. – 2017. – № 12 (562). – 14 бер. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://tomorrowlawyer.org/spivvidnoshenya-meti-ta-zasobiv-yak-eti/>.
9. Social media ethics guidelines of the commercial and federal litigation section of the New York state bar association, updated June 9, 2015 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.nysba.org/socialmediaguidelines/>.

Ярослава Фляжнікова,

магістрант кафедри правосуддя юридичного факультету
Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича